

Програма передбачає низку проектів, орієнтованих на кращі методи розв'язання проблеми, оптимізацію одержаного практичного досвіду з метою протидіяти угрупованням, що займаються контрабандою і незаконною торгівлею, поліпшення захисту свідків, жертв допомоги потерпілим (розрахунковий бюджет Програми становить \$6,5 млн).

Програма передбачає підготовку, реалізацію та оцінку деяких проектів на експериментальній основі, що включають різні підходи і ефективні заходи правосуддя для боротьби з локальними і міжнаціональними організованими злочинними угрупованнями. Вона передбачає вироблення міжнародної стратегії, розподіл відповідальності і спільні дії урядів, суб'єктів ООН, міжнародних і неурядових організацій. Важливим є й те, що поняття «насильство проти жінок» відтепер включає в себе й торгівлю жінками і дівчатками.

Вкрай важливим видається приєднання України до відповідних конвенцій та угод, включаючи впровадження норм та механізмів попередження і боротьби із торгівлею жінками в національне законодавство.

Надійшла до редколегії 24.06.03

М. Буроменський, член-кореспондент
АПрН України

Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права

Тривалий час у науці міжнародного права застосовується термін «міжнародне кримінальне право». У вітчизняну правову науку цей термін увійшов, у його позитивному розумінні, зовсім недавно. Ще якихось десять років тому сама ідея міжнародного кримінального права сприймалася тут виключно негативно.

Останніми роками інтерес до міжнародного кримінального права істотно зріс у всьому світі. Цей термін усе частіше зустрічається як у вітчизняних, так і в зарубіжних дослідженнях. При цьому в науці міжнародного права намітилася тенденція

розглядати міжнародне кримінальне право як надзвичайно широке явище, що охоплює чи не все міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з кримінальною злочинністю. Такий підхід, очевидно, потребує деяких критичних коментарів.

Зародження міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю

Міжнародне співробітництво в правових питаннях, невід'ємною частиною якого є співробітництво в боротьбі зі злочинністю, сягає історії стародавнього світу і первісно було пов'язане з необхідністю захисту права власності (договори про повернення збіглих рабів¹) і боротьби з дуже обмеженим колом злочинів (насамперед з політичними злочинами, злочинами проти інтересів скарбниці, а також з еміграцією, що вважалася злочинною)². Нерозвиненість міждержавних зв'язків тривалий час виключала будь-яку необхідність у розширенні чи поглибленні співробітництва з правових питань. Воно залишалося в зародковому стані аж до початку другого тисячоліття нашої ери, а надалі довго зберігало елементи епізодичності³.

Лише після укладення Вестфальського мирного договору в 1648 р., перетворення Священної Римської Імперії на конгломерат незалежних держав і з появою ідеї територіального верховенства стало можливим виникнення внутрішньодержавної (національної) кримінальної юрисдикції. Найважливіші передумови міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю в його сучасному розумінні почали зароджуватися в країнах Європи з

¹ Іноді такі договори відносять до сфери боротьби зі злочинністю (договори про видачу збіглих рабів), хоча, точніше, вони мають характер віндикаційних (раб – це чужа власність, яку слід повернути із чужого незаконного володіння) і належать, скоріше, до цивільно-правових.

² Одним із перших міжнародних документів по боротьбі зі злочинністю, що збереглися, є договір між Рамзесом II і государем хетів, датований 1300 ст. до нашої ери.

³ У стародавньому світі міжнародно-правове співробітництво взагалі не стосувалося боротьби із загальнокримінальними злочинами в їх сучасному розумінні. Нечисленні міжнародні договори регулювали деякі питання боротьби з політичними злочинами.

У середні віки обов'язок переслідувати злочинця лежав на всіх членах всесвітньої християнської імперії, що виключало будь-яку необхідність в об'єднанні міжнародних зусиль держав у протидії злочинності (див.: *Мартенс Ф. Ф.* Современное международное право цивилизованных народов. – СПб., 1900. – Т. 2. – С. 384–385).

другої половини XVII ст. Але тільки під кінець XVIII ст. держави були готові розпочати на практиці міжнародне співробітництво в боротьбі з кримінальною злочинністю. Виникнення такої «зацікавленості» пов'язане з цілком прозаїчними причинами і було наслідком підвищення темпів зростання злочинності, що особливо посилювалися в другій половині XIX ст.

Саме в цей час разом зі становленням державного суверенітету виникають і його найважливіші атрибути, що істотно вплинули на формування в XVIII–XIX ст. основних напрямів у міжнародно-правовому співробітництві по боротьбі зі злочинністю — правової допомоги у кримінальних справах і уніфікації кримінального законодавства держав.

Виникнення міжнародного співробітництва в галузі правової допомоги у кримінальних справах

Проте, держави виявилися зовсім не готовими уніфікувати свої кримінальні закони в умовах становлення свого державного суверенітету як наприкінці VIII, так і в XIX ст. — міжнародно-правова доктрина на ділі набагато випереджала готовність політиків і можливості практики. Більш прийнятними на той час були такі форми міжнародного співробітництва, що зберігали для держав широкі галузі суверенного розсуду (це був період розквіту абсолютизму державного суверенітету) у настільки делікатній сфері, як боротьба зі злочинністю.

Тому на основі розвитку принципів просторової дії кримінального закону (в основі яких лежить ідеологія державного суверенітету) держави розширили просторову дію свого кримінального закону стосовно своїх підданих (громадян), які вчинили злочин за кордоном. Очевидний відхід держав від права будь-якого сюзерена карати злочинця, що існувало в середньовіччі, вимагав вироблення таких правових процедур, використання яких дозволило б забезпечити просторову дію кримінальних законів. На цій підставі і з'явилися договори про екстрадицію¹, які в ті роки ще називали «договорами про судову допомогу». Договори про екстрадицію

¹ Серед перших нових договорів про екстрадицію був договір 1777 р. між Францією і Швейцарією про видачу державних злочинців, убивць і винних у загальних злочинах. Російська імперія, до складу якої входила тоді Україна, почала укладати договори про екстрадиції з другої чверті XIX ст. (див.: *Грабарь В.* Выдача преступников. Новый энциклопедический словарь. — СПб.: Брокгауз, Ефрон. — Т. 12.)

були надзвичайно поширені в XIX — на початку XX ст. і не втра- тили свого значення в сучасних міждержавних відносинах.

Виникнення міжнародного співробітництва щодо уніфікації кримінального законодавства

Іншим найважливішим наслідком розвитку державного суверенітету, що справив істотний вплив на міжнародно-право- ве співробітництво по боротьбі зі злочинністю, стало закріплен- ня в державному (конституційному) праві принципу невидачі іноземній державі власних підданих (громадян). Цей принцип має насамперед європейське походження. Згодом його взяли за основу і почали застосовувати майже всі держави.

Дотримання принципу невидачі власних громадян могло створити істотні перешкоди для досягнення єдності зусиль дер- жав у боротьбі з найбільш небезпечними злочинами і забезпе- чення невідворотності покарання злочинця: держава могла, не видаючи свого підданого, в той же час не притягати його до кримінальної відповідальності, оскільки не визнавала вчинене ним діяння злочинним. Це стало однією з основних правових передумов виникнення другого напрямку в міжнародно-право- вому співробітництві по боротьбі зі злочинністю — договорів про уніфікацію кримінального законодавства держав.

Цей напрям історично розвивався значно повільніше, оскіль- ки зачіпав надзвичайно делікатну сферу державного суверені- тету — формування кримінально-правової політики, яку держа- ви традиційно відносили до своєї виключно внутрішньої ком- петенції. Серед перших нечисленних міжнародних договорів з уніфікації кримінального законодавства були Конвенція про філоксеру (*3 листопада 1881 р.*), Паризький договір про охоро- ну підвідних телеграфних кабелів (*14 березня 1884 р.*), Генераль- ний Акт Брюссельської конференції (Брюссельський протине- вольничий акт *2 липня 1890 р.*)

Саме в договорах про уніфікацію кримінального законодав- ства закріпилася в ті роки ідеологія міжнародного криміналь- ного права. Виникла на її основі міжнародно-правова доктри- на до початку XX ст. значно випередила практику. У дійсності ж ні наприкінці XIX ст., ні в першій половині XX ст. держави ще не були готові навіть до більш-менш широкого застосування методу уніфікації кримінального законодавства не тільки як способу зближення національних кримінальних законів, а й як

засобу боротьби зі злочинністю. Найбільш значущими і помітними досягненнями цього часу в галузі міжнародної уніфікації кримінального законодавства були Конвенція щодо рабства (1925 р.) і Міжнародна конвенція по боротьбі з підробленням грошових знаків (1929 р.)

Основну частину чинних на сьогодні міжнародних договорів про уніфікацію кримінального законодавства було укладено в другій половині ХХ ст. Вони, як і договори про екстрадицію, згодом зазнали змін. Зокрема, в усі договори про уніфікацію кримінального законодавства почали включати норму про видачу¹, а іноді — норму про співробітництво слідчих органів².

Розвиток доктрини міжнародного кримінального права

Ідея міжнародного кримінального права широко обговорюється в правовій доктрині з початку ХІХ ст. Але в неї значно більш глибокі корені.

Ще в ХVІІ ст. Гуго Гроцій проголосив начала космополітичної юриспруденції — кожна держава зобов'язана або сама покарати злочинця, або видати державі, що його переслідує. Згодом цю ідею розвинули німецькі юристи (Моль, Шмідт) у теорії універсальної дії правових законів. У ній основну увагу було зосереджено не на тому, яка держава має право карати злочинця, а на невідворотності самого покарання. При цьому будь-який злочин розглядався як такий, що природно посягає на загальний світовий правопорядок. Значення внутрішнього правопорядку окремих держав як самостійного зводилося до мінімуму. Тому на перший план висувалася ідея повної уніфікації кримінального законодавства держав на основі міжнародного кримінального кодексу і проголошення міжнародної кримінальної юрисдикції.

На початку ХХ ст. розробки в галузі теорії міжнародного кримінального права досягли кульмінації. У пропозиціях Ліги

¹ Див., напр.: Статті 6, 8 Конвенції про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (14 грудня 1973 р.); ст. 8 Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (16 грудня 1970 р.); ст. 8 Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (23 вересня 1971 р.); ст. 9, 11 Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу (3 березня 1980 р.).

² Див., напр.: Конвенція про психотропні речовини (ст. 21) (21 лютого 1971 р.).

Націй та професорів Пелла і Сальдіна було розроблено і винесено для обговорення на міжнародні конгреси криміналістів проекти міжнародних кримінальних кодексів¹.

Жоден із цих проектів не було прийнято навіть у рамках декількох держав, оскільки вони виявилися не готовими до відмови від своєї виключної компетенції у здійсненні кримінального переслідування. Приблизно така ж ситуація зберігається аж до сьогодні, хоча існують авторитетні кримінологічні дослідження про універсальні джерела злочинності², а у світі укладено кілька десятків загальних міжнародних договорів про уніфікацію кримінального законодавства. Однак наявні міжнародні договори про уніфікацію кримінального законодавства не можна ототожнювати з поняттям міжнародного кримінального права.

На ділі уніфікація кримінального законодавства держав є досить далекою від досконалості. Наприклад, в Україні, Росії, Польщі, Франції та багатьох інших державах у середньому лише близько 10% складів злочинів, закріплених у кримінальних кодексах, сформульовано на основі аналогів з міжнародних договорів. Держави до такої уніфікації поки що просто не готові, хоча відчутний рух у цьому напрямі, безумовно, зберігається. В той же час у доктрині концепція міжнародного кримінального права знову здобуває значну кількість прихильників.

Міжнародне кримінальне право: сучасна доктрина і практика

І все-таки сьогодні виникає можливість говорити про формування міжнародного кримінального права. Міжнародне кримінальне право слід розглядати як сукупності міжнародно-правових норм, що встановлюють на даному етапі його розвитку злочинність і караність найбільш серйозних і таких, що викли-

¹ Щоб був зрозумілий характер цих документів, досить звернутися для прикладу до гл. I проекту румунського професора Пелла: застосування міжнародного кримінального права має бути загальним і воно повинне мати примат над національним кримінальним правом. При цьому не проводиться розмежування між кримінальними злочинами і порушеннями норм міжнародного права. Як наслідок, суб'єктами злочину визнаються і держави, і фізичні особи (див. докладніше: *Трайнин А. Н.* Защита мира и уголовный закон. — М., 1937. — С.180).

² Такі концепції знайшли відображення, наприклад, у матеріалах П'ятого конгресу ООН з попередження злочинності, що відбувся в 1978 р.

кають стурбованість усього міжнародного співтовариства, досягань на міжнародний мир, міжнародну безпеку, людяність. З метою розв'язання цього завдання в міжнародному кримінальному праві визначено діяння, що є злочинними, встановлено покарання, що підлягають застосуванню до осіб, які вчинили такі злочини, а також визначено міжнародні органи, що здійснюють *міжнародну* кримінальну юрисдикцію.

Становлення міжнародного кримінального права *безпосередньо* пов'язане з прийняттям статутів міжнародних кримінальних судових органів: Статуту Міжнародного трибуналу по Руанді¹, Статуту Міжнародного трибуналу по колишній Югославії², Римського Статуту Міжнародного кримінального суду³. У цих актах закріплено юрисдикцію трибуналів стосовно *чітко визначеного* переліку злочинів, сформульовано склади таких злочинів і визначено кримінально-процесуальні та кримінально-виконавчі процедури притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності. Міжнародне співробітництво в боротьбі з кримінальною злочинністю спрямоване на координацію діяльності національних поліцейських і судових органів і не пов'язане з наданням міжнародним органам субординаційних повноважень.

Відповідно *під міжнародною кримінальною юрисдикцією слід розуміти право міжнародних судових органів згідно із своєю компетенцією розглядати і вирішувати кримінальні справи*. Виникнення міжнародної кримінальної юрисдикції пов'язане зі створенням міжнародних судових органів і закріпленням у міжнародних договорах права таких органів розглядати кримінальні

¹ Повне найменування Міжнародного трибуналу по Руанді: Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, вчинені на території сусідніх держав, у період з 1 січня 1994 року по 31 грудня 1994 року.

² Повне найменування Міжнародного трибуналу по колишній Югославії: Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території колишньої Югославії з 1991 року.

³ Римський Статут Міжнародного кримінального суду є багатостороннім міжнародним договором, який поки що не набрав чинності і відкритий для підписання з 17 липня 1998 року до 31 грудня 2000 року всіма державами, і в майбутньому не передбачає обмежень для приєднання. Україною поки що не ратифікований.

справи по суті¹. Міжнародне співробітництво в боротьбі з кримінальною злочинністю не породжує міжнародної кримінальної юрисдикції, а лише визначає особливості національної кримінальної юрисдикції в умовах, застережених у міжнародних договорах. Першим правовим актом, що закріпив можливість застосування міжнародної кримінальної юрисдикції, був Статут Нюрнберзького воєнного трибуналу.

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю чи міжнародне кримінальне право?

Така постановка питання виникає в зв'язку з тим, що ідея міжнародного кримінального права нерідко по суті підмінює собою міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю.

Існуючі останнім часом уявлення про міжнародне кримінальне право дуже часто ґрунтуються на ідеях і уявленнях, що об'єктивно існували у світі на рубежі XIX–XX ст. Зокрема, у 1889 р. видатний державознавець М. Коркунов обґрунтував необхідність створення міжнародного кримінального права з метою захисту принципів міждержавного спілкування², хоча реальних передумов у світі для цього не було. А в 1905 р. професор міжнародного права Ф. Мартенс писав: «Міжнародне кримінальне право містить у собі сукупність юридичних норм, що визначають умови міжнародної судової допомоги держав одна одній при здійсненні ними своєї каральної влади в галузі міжнародного спілкування»³. До цих ідей і в такому ж вигляді повернулися наприкінці 40-х років XX ст., коли знову виникла підстава для розвитку міжнародно-правового співробітництва в кримінально-правовій сфері⁴.

У 1998 р. І. Бліщенко та І. Фесенко визначали міжнародне кримінальне право як «сукупність принципів і норм права, що

¹ Спробу притягнення після Першої світової війни до міжнародної кримінальної відповідальності кайзера Німеччини Вільгельма II навряд чи можна розглядати як виникнення міжнародної кримінальної юрисдикції, оскільки будь-яких договірних підстав для цього не було, а апеляція до природно-правових принципів гуманізму не мала наслідків.

² Див.: Коркунов Н. М. Опыт конструкции международного уголовного права // Журнал уголовного и гражданского права. – СПб., 1889. – № 1.

³ Мартенс Ф. Ф. Вказ. праця. – С. 388.

⁴ Див.: Ромашкин П. С. К вопросу о понятии и источниках международного уголовного права // Сов. государство и право. – 1948. – № 3.

регулюють відносини співробітництва держав у попередженні та покаранні за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру»¹. На думку В. Панова, «міжнародне кримінальне право — це система принципів і норм, що регулюють співробітництво держав у боротьбі зі злочинами, передбаченими міжнародними договорами»². Р. Мюллерсон вважає, що міжнародне кримінальне право — це «галузь, яка включає принципи і норми, створені з метою охорони міжнародного правопорядку від злочинних посягань з боку суб'єктів міжнародного права шляхом установлення кримінальної відповідальності винних фізичних осіб і відповідальності держави за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру»³. Можна навести й інші, більш ранні висловлення такого ж роду, наприклад, у І. Карпеця.

Такий підхід є надто широким і веде до змішування власне міжнародного кримінального права з міжнародним співробітництвом у боротьбі з кримінальною злочинністю, а в кінцевому результаті і з національним кримінальним правом. Особливо чітко це видно у визначенні предмета галузі міжнародного кримінального права, пропонованому авторами навчального посібника «Международное уголовное право»: «встановлення відповідальності суб'єктів міжнародного права і покарання осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, а також загальнокримінальних злочинів, що порушують установлений міжнародним співтовариством і окремими державами правопорядок, як на основі міжнародних угод, так і за допомогою національних правових систем»⁴.

Цього робити не можна, оскільки фактично бажане видається за дійсне⁵. Фактично держави просунулися вперед передусім у співробітництві національних правозастосовних органів,

¹ Близченко І. П., Фесенко І. В. *Международный уголовный суд.* — М., 1998. — С.8.

² Панов В. П. *Международное уголовное право.* — М., 1997. — С.15.

³ *Международное уголовное право.* — М., 1999. — С. 15–16.

⁴ Там само. — С.20.

⁵ На відміну від пострадянської, насамперед російської, міжнародно-правової доктрини представники багатьох західних міжнародно-правових шкіл більш обережні в поводженні з терміном «міжнародне кримінальне право», в тому числі в читанні лекційних курсів (див.: University of Nottingham. School of law. 1999–2000 LL.M. / Diploma Programme in International Law. — P.37.)

віддаючи, поки що, перевагу національним рішенням у боротьбі з переважною більшістю злочинів. У цьому дуже легко переко-
натися, поглянувши на міжнародні договори по боротьбі з кри-
мінальною злочинністю, в тому числі на ті з них, що найближ-
че підходять до власне кримінального законодавства, — дого-
вори про уніфікацію кримінального законодавства.

Особливістю договорів про уніфікацію кримінального зако-
нодавства є те, що:

- вони мають насамперед координуючий характер;
- вони не призначені для використання міжнародними су-
довими органами;

- їх мета — сприяти зближенню національних криміналь-
них законів у боротьбі з деякими найбільш небезпечними зло-
чинами;

- норми цих договорів безпосередньо не призначені для
кваліфікації діянь як злочинних;

- головне завдання цих договорів — сформулювати най-
більш містку модель складу злочину, з урахуванням якої в на-
ціональному законодавстві буде проведено імплементацію;

- будь-який із таких договорів є факультативним. Не існує
міжнародно-правової норми, що зобов'язує укладати міжна-
родні договори про уніфікацію кримінального законодавства;

- жоден з таких договорів не торкається найважливішого
питання про види і межі покарання. Керуватися в цьому пи-
танні правосвідомістю межувало б зі сваволею.

Що ж до більшості інших міжнародних договорів у галузі
боротьби зі злочинністю, то вони ще більшою мірою пов'язані
з розсудом органів держави. Це цілком стосується і договорів
про екстрадицію, і до виконання окремих слідчих дій на основі
договорів про правову допомогу.

Отже, у світі зберігається широка галузь міжнародно-право-
вого співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Ця галузь
співробітництва постійно збільшується за рахунок прояву дер-
жавами інтересу до розширення заходів протидії тим чи іншим
злочинним проявам. У той же час деякі види злочинів не роз-
глядаються як такі, що посягають на міжнародну безпеку або
пов'язані із забезпеченням зовнішньої безпеки держав, і тому
боротьба з ними залишається в сфері виключної внутрішньої
компетенції держав. Те саме можна сказати і про такі спе-
цифічні злочини, як шпигунство, розголошення відомостей, що

становлять державну таємницю. Доки існує держава, важко собі уявити, що всі держави почнуть співпрацювати в боротьбі з такими злочинами. Хоча в рамках інтегрованих, подібних конфедерації, співтовариств це, ймовірно, можливо.

Наведене зовсім не заперечує ймовірність існування міжнародного кримінального права. Воно формується так само, як формується міжнародний кримінальний процес, міжнародне пенітенціарне право. У цьому сенсі ніяк не можна погодитися з думкою про таку комплексність міжнародного кримінального права, що містить у собі і матеріальне, і процесуальне право, включаючи право національне. Про це пише, зокрема, Ю. Решетов¹.

Ми присутні при перших кроках у становленні міжнародного кримінального права, що, до речі, не завжди впевнені. Статут Міжнародного Кримінального суду ратифіковано далеко не всіма державами, хоча він і набрав чинності. Безсумнівно, що поступово це відбуватиметься. Але що вже ясно, так це те, що при розробленні Статуту не вдалося дійти до повної згоди про перелік міжнародних злочинів. Але ж це одне з ключових питань для формування міжнародного кримінального права.

Безсумнівним є вплив, який справляє міжнародне право на національне кримінальне право. Саме в цій галузі відбуватиметься включення все нових складів у міжнародне кримінально-правове «законодавство», але тільки по тих складах, що мають найменші розбіжності в національних кримінальних законах різних держав. У цьому сенсі уніфікація кримінального законодавства може бути етапом у створенні міжнародних кримінально-правових норм.

Цікавим є ще один аспект впливу міжнародного права на національне кримінальне право. Цей аспект може бути оцінений як така собі складова міжнародно-правового регулювання національних кримінально-правових відносин на регіональному рівні. І це, очевидно, теж може бути віднесено до міжнародного кримінального права. У класичній справі *Лінгенса* Європейський суд з прав людини спочатку оцінив ст. 111 Кримінального кодексу Австрії, на основі якої було винесено оскаржуваний вирок: «[Відповідно до параграфу 3 Статті 111 Кримінального кодексу, застосовуваному разом з параграфом 2, журналісти у випадках, подібних цьому, не можуть уникнути осуду за дії, зазначені в па-

¹ Див.: Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. — М., 1983. — С. 63.

раграфі 1, якщо не можуть довести правдивості їх суджень.] [Стосовно оцінних думок цю вимогу неможливо виконати і вона посягає на волю вираження думки, що є фундаментальною частиною права, гарантованого Статтею 10 Конвенції»¹]. А потім Європейський суд з прав людини, встановивши наявність правової колізії, вирішив справу на користь заявника і по суті запропонував національним судам у таких випадках (нагадаємо, що справа стосується кримінально-правової кваліфікації) застосовувати Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод: «Віденський регіональний суд постановив, що тягар доказування впливає із закону, і не суди, а законодавчий орган міг зробити це доказування менш складним. ... У цьому контексті Суд (Європейський. — М. Б.) зауважує, що він не повинен уточнювати, який національний орган влади відповідає за будь-яке порушення Конвенції; єдиним питанням залишається міжнародна відповідальність держави»².

Таким чином, на питання, що ж сьогодні існує: міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю чи міжнародне кримінальне право, є одна відповідь: відбувається рівнобіжний розвиток обох зазначених напрямів міжнародного співробітництва в рамках більш загального міжнародно-правового співробітництва з правових питань.

Надійшла до редколегії 02.07.03

Ю. Битяк, директор Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, член-кореспондент АПрН України

На головних напрямках державотворення

Інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України створено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. Інститут увійшов до складу і підпорядковується безпосередньо Президії і

¹ Судебное решение по делу *Лингенс против Австрии* от 8 июля 1986 г. Параграф 46 // Український часопис прав людини. — 1998. — № 2. — С. 52.

² Там само. — Параграф 46.